

Õiguskantsler

Teie 15.08.2016 nr

Meie 23.09.2016 nr 6-1/161024/1603875

Vallasasja läbivaatus korrakaitsemenetluses

Austatud avaldaja

Tõstatasite küsimuse isikute õiguste erinevast kaitstusest sõltuvalt sellest, kas sõiduki kui vallasasja läbivaatus toimub korrakaitse- või süüteomenetluses.

Tõepoolest on [korrakaitseaduse](#) (KorS) § 49 lg 1 p 7 võimalused sõidukit läbi vaadata avaramad kui sõiduki läbiotsimisel [kriminaalmenetluse seadustiku](#) (KrMS) § 91 ja [väärteomenetluse seadustiku](#) (VtMS) § 35 alusel. Teisisõnu on korrakaitsemenetluses sisult sarnast toimingut lihtsam sooritada, s.t ühtlasi on lihtsam riivata õiguseid ja vabadusi. See ei ole normi tasandil Põhiseadusega vastuolus.

Õige on mõttekäik, et kuna politseil on samaaegselt riikliku järelevalve teostaja ja süüteomenetleja volitused, siis võib tekkida küsimus ja kahtlus, millises ajaliselt järgnevas tegevuses kasutada korrakaitse- ning millal süüteomenetluse volitusi ja meetmeid. Sarnane toiming võibki teenida erinevaid õiguspäraseid eesmärgi ning kohalduda nii järelevalve- kui ka süüteomenetluses. Järelevalve- ja süüteomenetlus võivad kulgeda isegi samal ajal.¹

KorS § 1 lg 4 järgi sellist kõhklust ega volituste väärkasutust olla ei tohi, vaid ametnik peab teadma ja oma tegevuses arvestama, millal on eesmärgiks üksnes KorS ohutõrje ja rikkumise kõrvaldamine ning millal KrMS või VTMS süüteomenetlus. Nende menetluste selget eristamist nõuab põhiseaduslik õigusriigi põhimõte. Seda peab teadma ka isik, kelle suhtes järelevalvemeedet rakendatakse. Selleks peab ametnik oma vastava tahte ja tegevuse õigusliku aluse kohe alguses isikule avaldama. Siis saab hinnata toimingute lubatavust ja õiguspärasust ning kasutada kas korrakaitse- või süüteomenetluse õiguskaitsevahendeid (kas esitada vaie ja pöörduda halduskohtusse või hoopis süüteomenetluse vastulause või kaebus).

Korrakaitse järelevalve eesmärgiks on preventatsioon ehk avalikku korda ähvardava ohu ennetamine, ohukahtluse korral ohu väljaselgitamine, ohu tõrjumine ja avaliku korra rikkumise kõrvaldamine (KorS § 2 lg 1). Rohkem eesmärgi korrakaitsele ei ole. Süüteomenetluse eesmärk on koosseisupärase teo toime pannud isiku väljaselgitamine ja tabamine ning uurimine, kas toime pandud tegu vastab süüteona kvalifitseeritavale ja riigi hukkamõistetavale tegevusele; ning selle tuvastamisel isiku karistamine. Ühe menetlusliigi volituste kasutamine teise eesmärgi

¹ RKÜKo 11.12.2012, [3-3-1-75-11](#), p-d 15 ja 16; RKHKm 10.03.2014, [3-3-1-68-13](#), p-d 11 ja 12.

saavutamisel on lubamatu.² Seda ka siis, kui samadest faktilistest asjaoludest tulenevalt on võimalik läbi viia mõlemat liiki menetlust.

Süüteomenetluses on enamasti vajalik kohtu luba, et sõidukisse siseneda ja see läbi vaadata, olgu siis vaatluse või läbiotsimise käigus. Korrakaitsemenetluses sõiduki läbivaatuseks sellist luba vaja ei ole. Sel kujul sarnase olukorra erinev kohtlemine oli seadusandja teadlik tahe, mida õigustab praktiline vajadus ning menetluste olemuse ja eesmärgi põhimõtteline erinevus.

Ohutõrje ei ole esimeses järjekorras avaliku võimu, vaid avaliku korra eest vastutava isiku ülesanne, millest tuleneb ühtlasi isiku enda suurem huvi ja kaasaaitamiskohustus kui süüteomenetluses. Seetõttu ei pruugi korrakaitsemenetlus ja selle toimingud mõjuda sama intensiivselt kui süüteomenetluses. Proaktiivne korrakaitseline tegevus peab olema tõhus ning võimaldama ohutõrjeks sobival viisil ja kiiret tegutsemist, sh sekkumist õiguste ja vabaduste kasutamisse, kuid sellel ei pruugi igakordselt olla tõendite hankimisele keskendunud süüteomenetlusega võrreldavat põhjalikkust. Süüteomenetluse igakülgne ja põhjalik läbiviimine on alati avaliku võimu ülesanne ning kõik kõrvaldamata kahtlused tõlgendatakse menetlusaluse isiku kasuks. See ei saa muidugi tähendada korrakaitsemenetluses vähemat kaalumist ja konkreetse olukorra tegelikele vajadustele mittevastavat tegevust. See oleks lubamatu halduse omavoli, mis on [Põhiseaduse](#) § 13 lg 2 alusel keelatud.

Teie toodud turvavöö kasutamise kontrollimise näitel on korrakaitsejärelevalve eesmärgiks üksnes see, et turvavöö pandaks sõidu ajaks³ peale (pargitud sõidukis ei kujuta lahtine turvavöö ohtu kellegi elule ega tervisele)⁴. Süüteomenetluses võib sarnane olukord esineda näiteks siis, kui on vajalik tõendi hankimiseks siseneda kellegi sõidukisse. Sõiduki ukse avamine võib olla vajalik eeltingimus vaatluse läbiviimisele või toimuda läbiotsimise käigus. Läbiotsimise puhul, kus toimingu osaks on invasiivsed otsingud, otsustab toimingu lubatavuse kohus (teatud juhtudel järeelhinnanguna). Samas on KrMS § 91¹ p 1 järgi võimalik sõidukisse siseneda ilma prokuröri või kohtu loata teatud erandtingimustel näiteks vaatluse (KrMS § 83 jj) läbiviimiseks. Sel juhul tingib erandi tegemise toimingu eesmärgist tulenev operatiivsuse vajadus (toiming kaotaks viivitusega oma mõtte) ning sellega kaasnev riive ei ole intensiivne. Seega olukorras, kus riive pole väga intensiivne, on ka süüteomenetluses lubatud siseneda sõidukisse kohtu/prokuratuuri loata.

Seega tuleb esiteks kontrollida, kas seaduse alusel kehtestatud nõuetele vastavuse kontrollimisel on korrakaitseline või süüteomenetluse eesmärk, ning teiseks valida selline meede, mis riivab õiguseid ja vabadusi kõige vähem. Seal, kus võimalik, tuleb eelistada hoopis mitteriivavaid meetmeid ja tegutsemist isiku nõusolekul. Korrakaitsejärelevalve tegevuse „varjus“ ei tohi läbi viia süüteomenetlust.

Kuigi kunagi ei saa välistada KorS § 49 lg 1 p 7 või muude korrakaitsemeetmete rakendamise minetusi, on see rohkem normi rakendamise kui normi enda põhiseaduspärasuse küsimus. Siiski ei saa tulevikus välistada lahendust, kus suurte rakendusprobleemide (õiguste ja vabaduste ülemäärase piiramise) tõttu tuleks seadusandjal järelevalvemeetmete rakendamist seaduse

² RKHKm 10.03.2014, [3-3-1-68-13](#), p 12: „Kehtiva õigusega ei ole kooskõlas vääral õiguslikul alusel algatatud menetluse läbiviimine teisest menetlusliigist tulenevate eesmärkide saavutamiseks.“

³ [Liiklusseaduse](#) § 30 lg 1, § 33 lg 3, § 36.

⁴ KorS § 49 lg 1 p 7 järgi saab pädev korrakaitseorgan vallasasja läbi vaadata seadusega või seaduse alusel kehtestatud nõuete täitmise tagamiseks ohu ennetamiseks, väljaselgitamiseks või tõrjumiseks või korrariikkumise kõrvaldamiseks, ning kui selliste nõuete täitmise kontrollimine on vallasasja läbi vaatava korrakaitseorgani pädevuses. Lõike 6 järgi on meetme protokollimine kohustuslik, v.a samas lõikes nimetatud erandid.

tasandil täpsustada ja ehk ka ametnike volitusi kitsendada. Täna sellist ilmselget vajadust veel ei ole.

Täname Teid õiguskantsleri poole pöördumise ja küsimuste tõstatamise eest. Eesti korrakaitsesüsteemi sujuv toimimine on kahtlemata oluline nii riigi sisemise rahu tagamisel kui ka isikute õiguse ja vabaduste kaitsmisel.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Helen Kranich 693 8446
Helen.Kranich@oiguskantsler.ee